

представляє собою законодавчо регламентовану сукупність прав, обов'язків, відповідальності і процесуальних гарантій діяльності спеціаліста з невербальної інформації як учасника кримінального провадження, засновану на цілях, завданнях, функціях та принципах його залучення у кримінальному провадженні.

Гора Ірина Віталіївна,
провідний науковий співробітник
Науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки
України, доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВО-МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Судова мистецтвознавча експертиза є процесуальною формою використання спеціальних мистецтвознавчих знань в судочинстві. В результаті її проведення органами досудового розслідування й судом отримується нова інформація, яка має доказове значення і яка не може бути отримана іншим процесуальним шляхом. Сьогодні така експертиза призначається практично в усіх видах судочинства, зокрема: в цивільному процесі – в майновому праві, майнових спорах, авторському праві; в адміністративному – у випадках незаконного переміщення через кордон культурних цінностей, їхнього неповернення в державу; в господарському процесі – у випадках встановлення вартості об'єктів (предметів, мистецтва та архітектурних пам'яток, які є предметом охорони держави), що перебувають у власності юридичних осіб; у випадках невиконання договірних зобов'язань, пов'язаних з продажем творів мистецтва, спорів, що стосуються захисту, оренди й страхування творів живопису, графіки; спорів, що торкаються захисту, оренди, авторського права юридичних осіб тощо.

Специфічною стороною судово-мистецтвознавчої експертизи є дослідження власних (невіддільних) суттєвих сталих ознак предметів мистецтва й архітектури, що мають потенційно фактичний характер, які сприяють визначенню історико-культурного та художнього статусу об'єкта судово-мистецтвознавчої експертизи. Основними завданнями цього виду експертизи є атрибуція досліджуваного твору, предмета або речі, тобто визначення часу, місця та інших обставин його створення, встановлення його справжності, культурної цінності, інколи – встановлення конкретного автора чи авторів твору. Іншими словами, така експертиза проводиться з метою встановлення наявності або відсутності можливості віднесення витворів мистецтва до спадщини певного або іншого автора, визначення ступеню схоронності предмета, наявності або відсутності реставраційних робіт, визначення належності до певного періоду часу, а також для встановлення того, чи є досліджуваний предмет культурною, історичною, науковою, художньою, археологічною або іншою цінністю.

Судово-мистецтвознавча експертиза є найбільш проблемним з окремих видів судових експертиз внаслідок яскраво виразної суб'єктивної природи гуманітарних знань, що використовуються в разі її проведення. З одного боку, мистецтвознавча експертиза здається доступною внаслідок всезагальної впевненості у власному розумінні мистецтва, а отже, компетентності майже всіх шанувальників мистецтва у питаннях оцінки художнього достоїнства предметів мистецтва, з іншого – можна побачити очевидні труднощі в оцінці вірогідності експертного висновку, внаслідок високого рівня мімікрії і підробок, у тому числі історичних реконструкцій, які зроблені в минулому. Науковці звертають увагу на те, що в силу яскраво виразного суб'єктивного уявлення щодо власної професійної значимості експертами-мистецтвознавцями виносяться вкрай суб'єктивні оцінки, котрі повністю залежать від професійного самосприйняття мистецтвознавця. Л.К. Бондаренко слушно підкреслює, що на перший план має виходити знавцтво (визначення цінності витворів мистецтва засобами атрибуції), яке передбачає наявність професійного досвіду не лише на рівні академічних хрестоматійних знань, а й на практичному верифікаційному рівні – їх застосування (перепереверки, фальсифікації, розвитку, фрагментації, аналогії, узагальнення, аналізу) в реальній обстановці. Знавцтво передбачає вузьку спеціалізацію мистецтвознавця або іншого спеціаліста в певній галузі [1, с. 93, 94].

В судово-експертному висновку окрім атрибуції, як суто мистецтвознавчому методі дослідження, значне місце займають етико-естетичні почуття мистецтвознавця, його світогляд, рівень культури, а також його соціокультурний статус, котрий визначає ступінь авторитетності його оцінок. Тому мистецтвознавці, що звичні до публічного висловлювання своєї думки, асоціюють її часто із «істинним глибоким знанням», що підкреслює суб'єктивний, суто особистісний характер, у тому числі результатів і висновків судової мистецтвознавчої експертизи. Для подолання цього суб'єктивного фактору, що перешкоджає об'єктивізації результатів експертного дослідження, необхідним вважаємо призначення комісійної експертизи, за якої у осіб, уповноважених оцінювати отримані в результаті дослідження фактичні обставини, з'явиться можливість розглядати їх як об'єктивний доказ. У складі комісії експертів, котрій доручено проведення судово-мистецтвознавчої експертизи, кожний експерт незалежно й самостійно проводить дослідження у повному обсязі, оцінює результати, отримані ним особисто та іншими експертами, й формує власні висновки за поставленими питаннями в межах своїх спеціальних знань. Дійшовши до загального висновку, експерти складають й підписують спільний висновок або повідомлення про неможливість надання висновку. У випадку виникнення розбіжностей між експертами кожний з них чи експерт, який не погоджується з іншими, надає окремий висновок. Оцінка такого висновку надається в кожному конкретному випадку тією особою, яка уповноважена використовувати отримані результати в доказуванні з урахуванням інших наявних в неї доказів.

В разі проведення комплексних мистецтвознавчих експертиз й інтеграції результатів досліджень кількох експертів між їх дослідженнями мають виникати й певні окремі логічні зв'язки. Комплекс ознак, котрий виокремлюється кожним з експертів, є недостатнім для загального висновку, проте при їх поєднанні утворюється сукупність таких ознак, достатня для висновку. За такого судження формується загальний висновок, який підписують всі експерти. Загальна логічна характеристика комплексної мистецтвознавчої експертизи полягає в тому, що досліджувана задача логічно поділяється на необхідну кількість елементів, до того ж кожний з них досліджується самостійно окремим експертом, а інтеграція загального висновку проводиться експертом, який вирішує кінцеву задачу, шляховий синтезу висновку кожного експерта. При цьому характер знань даного експерта та його компетенція до уваги не беруться. Однією з важливих проблем є розробка загальної методики вирішення завдань комплексної мистецтвознавчої експертизи, тобто вироблення загального алгоритму дій експертів різних спеціальностей в процесі кооперації їх спеціальних знань у формі комплексної експертизи. Поряд з цією проблемою існує й інша, яка тісно пов'язана з першою, а саме – виявлення й науковий аналіз «пограничних» завдань судових експертиз. Це, в свою чергу, буде сприяти вирішенню наступної проблеми комплексного дослідження в судовій експертизі, що полягає в спільній розробці експертами різних спеціальностей (у тому числі й різних відомств) комплексних методик вирішення найбільш актуальних завдань.

Зазвичай, експертиза картини як твору мистецтва на предмет її справжності – це комплексне дослідження, над яким працюють мистецтвознавці та експерти-технологи. Експерти-мистецтвознавці аналізують картину з точки зору подібності із базою еталонного матеріалу: авторська манера, характер почерку, фарби, котрими користувався художник. Експерти-технологи вивчають витвір мистецтва, застосовуючи спеціальне лабораторне обладнання. Експертними задачами при цьому будуть такі: встановлення часу створення досліджуваного витвору; підтвердження або виявлення авторства, регіону створення або художньої школи; визначення ступеня збереженості витвору, характеру реставраційного втручання в його структуру; визначення художньої, историко-культурної та наукової цінності витвору.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Л.К. Историческая реконструкция как предмет исследования судебной искусствоведческой экспертизы. *Современное право*. Москва: Новый индекс, 2015. № 2. С. 92–96.